

УДК 37.02:373.3.016(410)

ЕТАПИ РОЗВИТКУ КУРИКУЛУМУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ (АНГЛІЯ, УЕЛЬС)

Ірина Борисенко

У статті проаналізовано етапи розвитку курикулуму початкової освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (Англія, Уельс), подано основну характеристику курикулуму на кожному з етапів.

Ключові слова: розвиток, етап, курикулум, початкова освіта, основна характеристика, Англія, Уельс.

Аналіз англійської педагогічної літератури та офіційних державних документів з питань освіти дає можливість зробити висновок, що початкова ланка освіти Сполученого Королівства зазнала кількох істотних перебудов курикулуму, а саме: запровадження нових предметів і тем, зміни підходів щодо трансформації знань, модернізації процесу оцінювання.

Процес розбудови курикулуму початкової освіти відбувається на основі унікального досвіду, що є відображенням національних традицій та особливостей освітньої системи країни.

В умовах розбудови національної шкільної системи з метою входження в єдиний європейський освітній та інформаційний простір особливої актуальності набувають дослідження українських учених. Теоретичні і практичні питання модернізації змісту шкільної освіти висвітлені у роботах таких українських науковців-компаративістів, як Г. Єгоров, Н. Лавриченко, О. Локшина, Б. Мельниченко, О. Овчарук, О. Першукова, А. Сбруєва. Мовній підготовці у початковій школі Великої Британії присвячено дослідження Л. Заблоцької. Питання діагностування навчальних досягнень учнів у Великій Британії розглядається у дослідженні А. Бутенко.

Історію розвитку курикулуму початкової школи Сполученого Королівства досліджували британські вчені: С. Беннет, В. Бліт, К. Річардс, Б. Саймон, П. Тіммс, Р. Тоуні.

Термін «елементарні школи» у Сполученому Королівстві (Англія, Уельс) використовувався до середини ХХ ст. щодо до навчальних закладів, де навчалися діти робітничого походження віком від 5 до 13 років. За чинним в елементарних школах курикулумом визначалися три основні напрямки підготовки учнів: читання, письмо, арифметика [4].

Серед британських учених, які займалися вивченням питання історії розвитку курикулуму початкової школи слід відзначити К. Річардса (Colin Richards). Досліджуючи офіційні документи, згідно з якими відбувалися зміни в курикулумі (суть змін, процес оцінювання, моніторинг і рівень

практичного впровадження), вчений виокремив такі етапи його розвитку:

- I етап – 1862–1897 рр. – курикулум на основі принципу «оплата праці вчителів за результатами» (йдеться про залежність розміру заробітної плати вчителів від результатів навчальних досягнень учнів, продемонстрованих ними на екзаменах наприкінці навчального року);
- II етап – 1897–1926 рр. – офіційно затверджений курикулум, або курикулум на основі освітніх кодексів (codified curriculum);
- III етап – 1926–1988 рр. – неконтрольований (unregulated) курикулум: 1) 1926–1967 рр.; 2) 1967–1988 рр.;
- IV етап – 1988–1995 рр. – Національний курикулум;
- V етап – 1995–2013 рр. – оновлений курикулум [6, с. 55–72].

Спираючись на періодизацію, запропоновану К. Річардсом, розглянемо кожен з виокремлених етапів з точки зору основних характеристик і змін, що відбувалися в курикулумі. Перший етап, на думку вченого, розпочався в 1862 р., коли центральний уряд взяв під свій контроль процес розбудови курикулуму елементарної школи. Суть реформ полягала в запровадженні курикулуму, який охоплював програму навчання з читання, письма і арифметики для кожного року навчання в елементарній школі. Знання з цих трьох предметів, навчання шиттю дівчат були обов'язковими для всіх шкіл, які хотіли отримати державні гранти. Обов'язковим для елементарних шкіл цього періоду був зв'язок з офіційними релігійними спільнотами або введення в розклад навчання на кожний день читання священного письма. Викладання інших предметів, окрім зазначених, не заборонялося, але також і не було вимогою з боку державних установ.

Як зазначалося в освітньому Кодексі з питань курикулуму (Revised Code), основні цілі курикулуму елементарної школи – забезпечити освітою дітей, які походили з робітничих родин; наблизити зміст елементарної освіти до потреб сучасного суспільства, а не до потреб церкви [6, с. 56].

Курикулум, визначений освітнім Кодексом, складався з переліку навчального матеріалу у формі набутих учнями вмінь, які учні повинні були продемонструвати під час щорічного екзамену. В курикулумі не було визначено, які саме знання, розуміння і ставлення потрібно розвивати в учнів. Учень розглядався як суб'єкт, що має продемонструвати елементарні навички з читання, письма і лічби. Оцінювання сформованих умінь і навичок проводилося інспектором Її Величності у формі індивідуального екзамену. Від продемонстрованих результатів залежав розмір гранту, яким нагороджували школу і з якого виплачували вчителям заробітну платню. В обов'язки інспектора також входило проведення моніторингу ефективності курикулуму, визначеного Кодексом.

Новий курикулум зазнав значної критики з боку британських вчених. Історик освіти Р. Тоуні (Richard Tawney) зазначав, що «курикулум сприяв вихованню дисциплінованого, слухняного населення, обов'язком якого було розуміти і виконувати команди» [6, с. 57].

Починаючи з 1880-х рр., перелік предметів у курикулумі елементарної школи почав збільшуватися за рахунок запровадження історії, географії,

граматики, основ сільського господарства, хімії, літератури і природознавства. Наприкінці XIX ст. до предметного блоку були включені латина, механіка, зоологія, хімія, садівництво, співи і декламування.

З метою ознайомлення з освітніми системами інших країн освітні інспектори відвідали Францію, Пруссію, наслідком чого стало впровадження навчального предмета «Ремесло», що було запозичене у змісті освіти Пруссії; фізичного виховання, що вперше було запроваджене в початковій школі Швеції; включення екскурсій як елемента навчання у школі за прикладом Швейцарії.

Початком другого етапу розвитку курикулуму елементарної школи слід вважати, на переконання К. Річардса, скасування положення про «оплату праці вчителів за результатами» в Англії у 1897 р., що інтенсифікувало подальший розвиток елементарної освіти.

Положення про зміни в курикулумі були прийняті Комітетом з питань освіти Англії і занотовані в низці кодексів про елементарну освіту (Elementary Education Codes). Згідно з освітніми кодексами, курикулум елементарної школи 1904 р. повинен був включати англійську мову (говоріння, читання, написання творів, вивчення літературних творів); письмо, метою навчання якого проголошувалась акуратність і швидкість; арифметику, яка включала навички практичного вимірювання; малювання предметів з пам'яті, пензлями; користування лінійкою і циркулем, що закладали основи для подальшого опанування ремеслом; вивчення природи (садівництво для хлопчиків); географію, історію, музику, основи гігієни, фізичне виховання, моральне виховання. Дівчат навчали кулінарії, прання, веденню домашнього господарства [2].

Перешкодою для формування школами курикулуму стали попередній досвід вчителів, діяльність яких обмежувалася так званою «механічною підготовкою» дітей до екзамену та консерватизмом положення «оплата праці вчителів за результатами», вплив якого відчувався в елементарній школі.

Інноваційним було те, що вперше в історії елементарної освіти Сполученого Королівства (Англія, Уельс) центральний уряд сформулював основні цілі курикулуму елементарної школи, а саме: процес навчання, визначений курикулумом, повинен сприяти розвитку інтелекту учня, формуванню і загартовуванню його характеру; забезпечити учня практичною і розумовою підготовкою для опанування професії; акцентувати увагу на формуванні навичок спостереження, аргументації як важливих компонентів процесу мислення; покращити якість знань з історії, літератури, законів природи і основ здоров'я; розвивати позитивне ставлення до навчання: зацікавленість, працьовитість, самоконтроль, наполегливість і лояльність [6, с. 59].

Важливим нововведенням цього періоду було також запровадження оцінювання навчальних досягнень, яке проводилося в усній формі двічі, тричі або чотири рази на рік. Оцінні питання розроблялися вчителями школи з метою перевірки ефективності процесу навчання і рівня опанування знань учнями. Необхідно зазначити, що Інспекторат Її Величності залишався впливовою освітньою установою, в обов'язки якого входила перевірка ефективності методів викладання з подальшим звітуванням перед урядом про

ефективність роботи елементарної школи.

Однією з найголовніших новітніх тенденцій розвитку курикулуму елементарної освіти на початку ХХ ст. є врахування розвитку дитини. На переконання британського вченого Алана Бліта (William Alan Lansdell Blyth), передумовою запровадження у цьому контексті так званого принципу розвитку дитини були такі фактори: розвиток вікової психології, що вивчає особливості психічного та особистісного розвитку людини на різних етапах її життя; прагматичні ідеї Дж. Дьюї (John Dewey), за якими спонтанні інтереси дитини ставляться в основу навчального процесу; хвиля емансипації, яка охопила країну після 1918 року, що надавала дітям можливість реалізувати свою індивідуальність незалежно від статі, віку та соціального походження; політичні процеси у країні – проголошене лейбористською партією гасло «середня освіта для всіх» [4].

Третій етап розвитку курикулуму елементарної школи розпочався з публікації нової версії Кодексу з елементарної освіти в 1926 р. Порівняно з попереднім Кодексом, він мав ще більш рекомендований характер. У «Пропозиції для вчителів та осіб, пов'язаних із роботою в державних елементарних школах» (Handbook of Suggestions for the Consideration of Teachers and Others Concerned with Work of Public Elementary School, 1927) зазначалося, що питання про вибір і кількість предметів повинно розглядатися спільною, в якій розташована школа [3, с. 38].

Склад основних предметів курикулуму елементарної школи залишався незмінним, школярі повинні були вміти говорити, читати і писати рідною мовою, мати знання з арифметики і вимірювання. В рекомендованих документах наголошувалося на важливості таких предметів, як: «Гігієна», «Фізичні вправи», «Моральне виховання». Вибір інших предметів залишався справою місцевих органів освіти.

Важливий крок у розвитку початкової освіти пов'язаний із доповіддю Дорадчого комітету на чолі з Хедоу у 1926 р., основні положення якої почали реалізовуватися в 1928 р. Один із концептів доповіді стосувався зміни в термінології: елементарна школа почала називатися початковою. Були прийняті рішення про розподіл загальної освіти на початкову й середню ланки, запровадження інтелектуального тесту після закінчення початкової школи для дітей у віці 11 років.

У другій доповіді Дорадчого Комітету в 1931 р., що мала назву «Початкова школа», наголошувалося на важливості двох концепцій у розвитку шкільної системи: навчання, яке зорієнтоване на особистість дитини – дитиноцентроване навчання і системи розподілу дітей за здібностями [5].

У доповіді були зроблені перші рекомендації щодо курикулуму початкової освіти й організації навчання, що сприятиме фізичному і розумовому розвитку дитини. Курикулум розглядався не тільки як діяльність і навчання, а і як сукупність знань, необхідних для опанування. У доповіді Хедоу було зроблено наголос на розвивальному характері курикулуму і на еkleктичному підході до його структурування. Еkleктичний підхід у цьому контексті розумівся як урахування ідей різних педагогічних теорій.

Закон про освіту 1944 р. (Закон Батлера) заклав основу післявоєнної

освіти у Великій Британії. Теоретичним підґрунтям Закону стала концепція розумової обдарованості, згідно з якою визначну роль у розвитку дітей відіграють їхні природні можливості [6, с. 56].

Після прийняття Закону Батлера, початкова освіта була офіційно визнана окремим етапом національної освітньої системи. Хоча в рекомендаціях уряду щодо курикулуму початкової освіти лише релігійна освіта зазначалася як обов'язковий предмет для вивчення в початкових школах. Розбудова шкільного курикулуму залишалася завданням місцевих органів освіти. Кожна школа складала свій власний курикулум, ураховуючи суспільну і професійну точку зору. Великий вплив на конструювання курикулуму початкової освіти мала система відбору до середньої школи – екзамен, який діти складали у віці 11 років (11+).

Значних змін курикулум початкової освіти зазнав у період 1944–1967 рр.: було запропоновано новий перелік навчальних предметів, який включав математику, релігієзнавство, природознавство і фізичне виховання. Вперше було введено іноземну мову й так званий псевдо-предмет (pseudo-subject) «інтелект» (intelligence). Останній готував учнів до складання екзамену 11+ і вступу до граматичних шкіл.

Екзамен 11+ складався із стандартизованого тесту на розумові здібності та тестів із англійської мови та математики. Крім тестів 11+ і пробних тестів до них, у школах використовувалися діагностичні тести (зазвичай із математики та читання); стандартизовані тести; тести, розроблені вчителями, і щорічний екзамен в кінці навчального року. До 1962 р. у шкільній системі освіти Сполученого Королівства (Англія, Уельс) не існувало національної системи оцінювання навчальних досягнень учнів, але з метою моніторингу навичок читання школярів початкової школи було запроваджено багаторівневе інспектування учнівських досягнень з читання. Для цього використовувався тест Вотса-Вернона (Watts-Vernon); тест національного інспектування (National Survey Form 6 – NS6); моніторинг мовних навичок, що складався з автентичних текстів (APU Language Monitoring Project) для перевірки учнівських досягнень із читання й мови [9, с. 13].

У період 1967–1988 рр. курикулум початкової школи залишався без змін: за офіційними вимогами, релігійна освіта визнавалася обов'язковим предметом курикулуму початкової школи; мета курикулуму полягала в забезпеченні світської (secular) освіти під контролем місцевих органів освіти; кожна школа була вільною у виборі предметів, які необхідно включити до курикулуму початкової школи. До традиційного переліку предметів початкової школи додалося статеве виховання [6, с. 62].

Важливим здобутком цього періоду була публікація Доповіді Плаудена, що мала назву «Діти та їхні початкові школи» (Children and Their Primary Schools, 1967). У доповіді було зроблено спробу розглянути початкову освіту в різних аспектах, підкреслено необхідність дотримання принципу рівних можливостей і умов. Важливими аспектами доповіді були обґрунтування необхідності індивідуалізації процесу навчання, акцент на відповідності цього процесу високим освітнім стандартам, вимога гнучкої внутрішньої організації

школи, усунення розподілу дітей за здібностями [8].

У 1970-ті рр., в англійській педагогіці при розгляді питань, пов'язаних із курикулумом, все частіше з'являються такі поняття, як «загальне ядро програми», «загальна програма». Предметом дослідження стали структура курикулуму, відповідність, послідовність і тривалість навчання.

Початкова школа традиційно вважалася школою вмінь і навичок, її головне завдання намагалися обмежити навчанням дітей читати, писати та лічити. Така тенденція звуження була характерна для 1974 року. Хоча все частіше розглядалося питання про збільшення предметної складової курикулуму за рахунок введення предметів або курсів наукового характеру (історії, географії). Міністерство освіти Англії і Уельсу у вирішенні питання про вивчення французької мови схилилося до того, щоб відкласти вивчення цього предмета до кращого забезпечення школи вчителями французької мови і збільшення тривалості навчання іноземної мови [7, с. 16].

У період з 1974 по 1980 рр. особливу увагу привертала структура курикулуму в початковій школі. Розглядаючи питання про відношення між діяльністю вчителя і прогресом учнів, англійський педагог Н. Беннетт (Neville Bennett) зазначив, що «ключем до успіху є ретельне структурування дій навчального плану з акцентом на пізнавальному характері змісту навчання» [7, с. 17].

Четвертим етапом розвитку курикулуму початкової школи, на думку британського дослідника К. Річардса, є прийняття Національного курикулуму, який ліг у основу прийнятого в 1988 р. Закону про реформування освіти, головними змінами в якому є: перегляд курикулуму, введення національного тестування, зміни в керуванні школами. Від крайньої децентралізації, в умовах якої кожна школа розробляла свій курикулум, Велика Британія (Англія) переходить до більш централізованої системи освіти. Національний курикулум початкової школи, затверджений в 1988 р., складається з таких компонентів: 1) головні предмети (core subjects), до яких віднесено англійську мову (і літературу), математику, природознавство та базові предмети (foundation subjects): історію, географію, технологію, музику, мистецтво та релігійну освіту; 2) показники досягнутих результатів, що визначають загальний рівень знань, умінь і навичок; досягнення, які очікуються від учня з кожного предмета на відповідному ключовому етапі навчання, визначені Національним курикулумом; 3) програма навчання з кожного предмета, перелік необхідних для формування навичок; 4) організація національного оцінювання навчальних досягнень учнів [7, с. 9].

Крім того, запропоновано ввести до національного курикулуму початкової школи вивчення на інтегрованій основі елементів знань із громадянознавства, основ здоров'я, охорони довкілля, основ майбутньої професії, основ економічних і підприємницьких знань.

З метою підвищення рівня грамотності громадян, у 1998 р. була розпочата довгострокова урядова програма «Національна стратегія грамотності» («The National Literacy Strategy»). А у вересні 1999 року була прийнята «Національна стратегія розвитку навичок обчислювання» (The National Numeracy Strategy). Результатом цих урядових ініціатив було введення

у початкову школу додаткових годин на вивчення читання, письма й математики [1, с. 169].

Характеризуючи початкову освіту на початку ХХІ ст., слід зазначити, що в курикулумі початкової освіти відбулися зміни системного характеру, які охоплюють як підходи до його добору, так і засоби трансляції.

Курикулум початкової освіти, який був прийнятий у 2009 р., підтвердив обов'язкові для вивчення предмети, які є однаковими для ключових етапів 1 і 2: три основних предмети (англійська мова, математика, природознавство), сім базових предметів (дизайн і технологія, інформаційні та комунікаційні технології, історія, географія, мистецтво, музика, фізичне виховання). Крім того, шкільна програма включала вивчення релігійних знань, громадянської освіти та однієї сучасної іноземної мови. Знання з визначених предметів можуть транслюватися учням у вигляді вивчення окремого предмета, на основі інтегрованого підходу або у вигляді міждисциплінарної теми. Релігійна освіта, хоча і визначена Національним курикулумом початкової школи обов'язковим предметом, на практиці викладається лише за згодою батьків. У Національному курикулумі статеве виховання не є обов'язковим для вивчення молодшими школярами, хоча підтримується на рівні шкіл. Обов'язковим є складання національних тестів у віці 7 і 11 років.

На сучасному етапі (2013 р.) головними питаннями щодо конструювання курикулуму початкової освіти є: питання про місце природознавства та навчання ІКТ у предметному блоці; інтеграція базових умінь читання, письма та лічби у викладанні всіх предметів; введення сучасної іноземної мови до стандарту початкової освіти; забезпечення інтегрованого підходу до навчання та важливість сприяння особистісному, соціальному й емоційному розвитку учня.

Формування в учнів ключових компетентностей розглядається як одне з головних завдань оновленого курикулуму початкової школи. Важливу позицію в курикулумі початкової освіти займають ключові вміння, що формуються засобами окремих предметів або на міжпредметній основі. Особливістю сучасного курикулуму є його результативна спрямованість, що дає змогу формулювати цілі навчання у практичному значенні.

Аналіз британської педагогічної літератури та офіційних документів дає підстави для висновку про те, що зміни у курикулумі початкової освіти Сполученого Королівства (Англія, Уельс) є відповіддю як на світові, загальноєвропейські та британські суспільно-економічні трансформації, так і на національні особливості розвитку освіти в країні. Відповідно, зазначене спричиняє етапність в його розвитку. Долучаючись до думки К. Річардса про особливості кожного з етапів, зазначимо, що, починаючи з 2007 р., відбулися трансформації Національного курикулуму, що стосувалися питань зменшення обсягу рекомендованих навчальних програм, переносу акценту на досягнення мети освіти, відбору тем у процесі навчання, різнобічного розвитку дитячої особистості та набуття школярами ключових умінь і навичок. Ключем до успіху проголошується віднаходження балансу між урахуванням інтересів кожної окремої дитини і потреб суспільства.

Список використаних джерел:

1. Локишина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.) : монографія / О. І. Локишина. – К. : Богданова А. М., 2009. – 404 с.
2. Birchenough C. *History of Elementary Education in England and Wales from 1800 to present days* / Charles Birchenough. – London : University Tutorial Press, 1938. – 572 p.
3. Board of Education. *Handbook of Suggestions for the Consideration of Teachers and Others Concerned with Work of Public Elementary School*. – London : HMSO, 1927 – 455 p.
4. Gillard D. *Short and Fraught: the History of primary education* [Електронний ресурс] / Derek Gillard // Forum; Clyde Chitty (Editor). – Oxford : Symposium Book Ltd, 2009. – Vol. 51, No 1. – Режим доступу до журн. : <http://www.educationengland.org.uk/articles/28primary.html>
5. Hadow Report. *Report of the Consultative Committee on the Primary School*. – London : HMSO, 1931. – 133 p.
6. Richards C. *Changing Primary/Elementary Curricula/ An Analysis of the English Experience 1862–2012* / Colin Richards // *The Primary Curriculum : Learning from international perspectives ; Edited by Janet Moyles and Linda Hargreaves*. – London : Routledge Falmer, 1998. – P. 55–72.
7. Richards C. *Primary Education at the Hinge of History* / Colin Richards. – London : Routledge, 1999. – 147 p.
8. *The Plowden Report. Children and their Primary Schools: A Report of the Central Advisory Council for Education (England)*. – London : Her Majesty's Stationery Office, 1967 – 633 p.
9. Tymms P. *Standards and Quality in English Primary Schools over Time: the National Evidence* / Peters Tymms, Christine Merrell. *Interim Reports*. – Cambridge : University of Cambridge, 2007. – 36 p.